

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Petra Vručina

Zagorka i povijesni diskurs u romanu *Gordana*

Zagreb, 2016.

Ovaj rad izrađen je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom doc. dr. sc. Ivane Jukić i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2015./2016.

SADRŽAJ:

Uvod.....	5
1. Marija Jurić Zagorka i povijesni roman.....	6
2. Gordana, Zagorka i domoljublje.....	9
2.1. Vladavina Matijaša Korvina i Zagorkino domoljublje.....	9
2.2. Jagelovići i Zagorkino domoljublje.....	12
2.3. Banovi, rat i Zagorkino domoljublje.....	15
3. Zagorkin bolji svijet – feminizam u romanu.....	19
3.1. Gordana i Zagorkin feminizam.....	19
3.2. Beatrice Aragonska i Zagorkin feminizam.....	21
3.3. Beatrice Frankopan i Zagorkin feminizam.....	21
4. Pravednost u romanu.....	23
4.1. Aragonci i pravednost.....	23
4.2. <i>Veliki sud</i>	24
4.3. Mohačka bitka i pravednost.....	25
5. Zaključak.....	28
6. Zahvale.....	29
7. Literatura.....	30
8. Sažetak.....	33
9. Summary.....	34

Vjera je najjače od svih zemaljskih oružja. Nepobjedivo. I zato naš narod, malen među ostalima, velikima, još uvijek živi i visoko uzdiže svoj stijeg. Neka dršću svi silnici, krunjeni i nekrunjeni, jer nad njima vječno lebdi pravda – a u nama vječna snaga: - naša vjera.¹

¹ JURIC ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 12.: Veliki sud*, Zagreb., 607.

UVOD

Kao razlozi zbog kojih se Zagorka odlučila na pisanje povijesnih romana, u literaturi se navode: poticaji biskupa Strossmayera, želja da se hrvatsko čitateljstvo odmakne od njemačkoga štiva i pritisci nakladničke kuće za koju je radila. No, Zagorkino pisanje i povijesna istraživanja, koja provodi zbog romana, bili su joj i način odmicanja od stvarnosti, kritika svakodnevice i kreiranje drugačijega i uzbudljivijega svijeta. Zagorka je pisala svoje romane i s ciljem prenošenja vlastitih ideala na čitalačku publiku zbog čega joj povijest postaje alat, a ne svrhom sama po sebi. Težnja za njihovim prenošenjem iskrivila je donekle sliku prošlosti. Stoga će ovaj rad analizirati koliko su Zagorkini ideali domoljublja, feminizma i pravednosti utjecali na povijesnu priču u Zagorkinu romanu *Gordana*. Zanimljiva je opaska Branimira Donata u predgovoru *Gordani* 1976. da je Zagorka *indoktrinirala njihovu [čitateljsku] svijest iluzijama političke naravi i kompenzatorskom igrom mašte što tlapnje nudi u zamjenu za krutu zbilju*.² Ovaj će rad stoga na temelju usporedbi Zagorkinih povijesnih liknosti i stvarnih historiografskih činjenica pokušati preispitati Donatovu tezu. Također, pokušat će se pronaći modeli odnosno historiografski uzori prema kojima je Zagorka pisala svoj roman.

Među brojnim Zagorkinim povijesnim romanima, odabir je pao na *Gordanu* jer je jedan od najmanje analiziranih Zagorkinih povijesnih romana,³ razlog čemu je vjerojatno opsežan sadržaj.⁴ Također i zato što je tema romana iz historiografske perspektive zanimljiva i pomalo marginalizirana. Vremenski period koji obuhvaća jest 1488.-1526. odnosno razdoblje kraja vladavine Matijaša Korvina i razdoblje vladavine dvaju Jagelovića. Zagorkin roman uistinu je „ulaz“ u dosta nepoznat svijet i za povjesničare i za zaljubljenike u povijest. Uz oprez i povjesničarsku budnost, roman *Gordana* može biti inspirativan za historiografska ostvarenja tematski vezana uz navedeno razdoblje.

² DONAT, Branimir (2007) Povijest ne pišu ideje nego ljudi – Marija Jurić Zagorka i Gordana. U: JURIĆ ZAGORKA, Marija (2007) *Gordana. Knj. 12.: Veliki sud*, Zagreb: 699-708., 700.

³ Sveukupno su napisana tri članka o romanu *Gordana*: DONAT, Branimir (2007) Povijest ne pišu ideje nego ljudi – Marija Jurić Zagorka i Gordana. U: JURIĆ ZAGORKA, Marija (2007) *Gordana. Knj. 12.: Veliki sud*, Zagreb: 699-708.; MANN, Jolán (2009) Žensko čitanje hrvatskog i mađarskog kulturnog pamćenja, Rodovi i nacije u Gordani Marije Jurić Zagorke. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 75-97.; JUKIĆ, Tatjana (2007) Vitez, žena, Petar Pan – Odrastanje povijesti u Zagorkinoj *Gordani*. U: JURIĆ ZAGORKA, Marija (2007) *Gordana. Sv. 12.: Veliki sud* Zagreb: 709-721.

⁴ Roman se sastoji od sveukupno 8764 stranica podijeljenih u 12 knjiga, prema izdanju *Gordane* Školske knjige iz 2007.

1. MARIJA JURIĆ ZAGORKA I POVIJESNI ROMAN

Marija Jurić Zagorka (1873.-1957) ostaje donekle tajanstvenom ličnošću jer se ni do danas ne mogu u potpunosti rekonstruirati detalji iz njezina života zbog različitih autobiografskih navoda. To nije ništa neobično kada se sagleda iz perspektive da je politički djelovala i morala se u borbi za životnu egzistenciju uklopiti prvo u sustav Austrougarske Monarhije, zatim u dvije Jugoslavije i NDH. Od mladih dana borila se protiv sudbine koju su joj prvo nametnuli roditelji, a zatim spolno određenje te želja za afirmacijom u muškom svijetu.⁵

Unatoč tomu, u skoro fascinantnim okolnostima, otkrivši osjećaj slobode u radu, uspjela se izboriti za mjesto u redakciji *Obzora*, postala je prva žena koja je izvještavala sa sjednica Ugarsko-hrvatskoga sabora 1906.-07. i uopće prvi hrvatski politički reporter zahvaljujući poznavanju mađarskoga jezika,⁶ prva popularizatorica feminističkoga pokreta i pokretačica prvih časopisa za žene u Hrvatskoj (*Ženski list* i *Hrvatica*).⁷ Osim toga, završila je u zatvoru 1903. zbog organiziranja demonstracija protiv tadašnjega hrvatskoga bana Khuena Hedervarya, izvještavala je iz Beča „Fridjungov proces“⁸ pri čemu se istakla svojom nepodmitljivošću. Kako u svojim romanima tako se i u stvarnome životu borila za ravnopravnost u patrijarhalnom društvu, a glavni urednici *Obzora* (Mazzura, Dežman, Lunaček) pritom su joj bili najveći protivnici. Međutim, i među muškarcima nalazila je iskrene prijatelje te one koji su podržavali njezin rad (Đalski, Pasarić, Begović, Vodnik, Strossmayer).⁹ Kada je zauvijek napustila *Obzor*, 1918. godine, pokrenula je i uređivala vlastiti ilustrirani list *Zabavnik*,¹⁰ a kasnije piše za bezbroj hrvatskih listova koji su izlazili početkom 20. stoljeća.¹¹

Povijesne romane¹² počinje pisati tek 1910. motivirana nagovorima pokrovitelja Strossmayera, nakladničkim pritiskom novina za koje je radila te željom da istisne njemačku

⁵ COHA, Suzana (2007) Od fenomena do modela: u povodu Lasićeve Zagorke. *Nova Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu I*, Zagreb: 75-98., 80., 81.; LASIĆ, Stanko. (1986) *Književni počeci Marije Jurić Zagorke: (1873-1910): uvod u monografiju*, Zagreb., 2, 18, 19.

⁶ LASIĆ 1986: 34, 59, 151.

⁷ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

⁸ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

⁹ LASIĆ 1986: 109, 110.

¹⁰ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

¹¹ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

¹² Eksperimentaciju za njihovu narativnu strukturu provela je u prvotnim romanima *Roblje*, *Vlatko Šaretić*, *Kneginja iz Petrinjske ulice* te je prema Lasiću do savršenstva dovela svoje feljtonske povijesne romane *sintezom maksimalne raspršenosti i maksimalne sjedinjivosti, paradoksalnom spoju dinamičnosti i statičnosti, beskonačnosti i dovršenosti*. Vidi: LASIĆ 1986: 194. Među najpoznatijim povijesnim romanima ističu se:

literaturu iz ruku hrvatskih čitalaca.¹³ Prije svega, Zagorka je slijedila tradiciju šenoinskoga povijesnoga romana. August Šenoa prvi se u hrvatskoj književnosti opredjeljuje za povijesni roman s ciljem dopiranja do šire čitateljske publike i uvođenjem novih tema u hrvatsku književnost kako bi se odmaknulo od hajdučko-turske tematike.¹⁴ Njegov povijesni roman estetski je na visokoj razini, ali ujedno sadržava i naslijeđene romantične sentimentalne motive poput ljubavnih zapleta, likova intriganata i fatalnih žena, tajanstvenih dobročinitelja. Koristeći se tim motivima doista je uspio privući publiku što je i druge autore poput Josipa Eugena Tomića, Ksavera Šandora Gjalskog, Eugena Kumičića, Cara Emina inspiriralo na pisanje povijesnih romana.¹⁵ Uskoro se pojavljuje i autor, Higin Dragošić, koji se u potpunosti odmiče od literarno-estetskih pretenzija. Među takve autore Mira Sertić svrstava i Mariju Jurić Zagorku.¹⁶ Zagorkini suvremenici njezinu su književnost također isticali kao *šund* literaturu.¹⁷ Negativna književna kritika njezinih djela vjerojatno jest razlogom zašto je ona sebe prvenstveno smatrala novinarkom, a ne književnicom.¹⁸

Ipak, u posljednje se vrijeme preispituje vrijednost Zagorkinih djela prvenstveno zbog velike popularnosti i čitanosti. Novije književne analize svrstavaju njezine povijesne romane na granicu visokoestetske književne povijesne romanse i trivijalne popularne povijesne romanse.¹⁹ Obilježja kojima nadilazi trivijalnost popularne romanse jesu uvođenje vlastitih ideja i stavova, a to su prije svega feministički, politički i domoljubni stavovi.²⁰ Nadalje, proučavanje historiografske građe što joj je omogućavalo poznavanje njemačkoga i

Grička vještica, Kći Lotrščaka, Plameni križari, Gordana, Republikanci, Vitez slavonske ravni, Jadranka, Neznana junakinja, Mala revolucionarka. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

¹³ SERTIĆ, Mira. (1973) *Povijesni roman na rubu književnosti*, Zagreb., 128.; Alojzija TVORIĆ (2009) Zagorka kao širiteljica liberalnih ideja u romanu *Republikanci*. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 97-118., 98, 99.

¹⁴ JELČIĆ, Dubravko. (2004) *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb., 219, 220.

¹⁵ NEMEC, Krešimir. (1994) *Povijest hrvatskog romana: Od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb., 88, 93.

¹⁶ SERTIĆ 1973: 122.

¹⁷ JELČIĆ 2004: 339.

¹⁸ GRGIĆ, Kristina (2009) Marija Jurić Zagorka i kanon modernizma. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 17-36., 22.

¹⁹ JAKŠIĆ, OKLOPČIĆ 2009: 123, 124. Obilježja po kojima bi se njezine romane svrstalo u popularnu povijesnu romansu su brzo i površno pisanje, nedosljednost te ponavljanje pričanja prošlih događaja preko likova, a ne preko sveznajućega pripovjedača. Zatim, stalno ponavljanje motiva kao što su višestruko isprepletene intrige, zakletva vjernosti do kraja života, dvoboji, turniri, bitke, odlazak u samostan, otmice, izbjavljenje iz zarobljenništva ili iz opasnosti, hinjene bolesti, pokušaji trovanja, zaruke i razvrgnuće zaruka, motiv ljubavi u svim mogućim kombinacijama, pretjerana afektivnost. Naposljetku, obilježje popularne romanse jest i epizodičnost radnje. Zagorkini *roman-feuilletoni* bili su izdavani u podlistku novina te bi epizoda završavala u najnapetijem dijelu. Ipak, Zagorkini nedostaci u stilu i kompoziciji čitanjem njezinih romana ne dolaze toliko do izražaja jer napetošću radnje i stalnim gomilanjem radnji čitaoc ne doživljava propuste. Vidi više: SERTIĆ 1973: 125-129.

²⁰ JAKŠIĆ, OKLOPČIĆ 2009: 123.

mađarskoga jezika.²¹ Time je njezino prikazivanje povijesnog *milieua* dostiglo razinu autentičnosti.²²

Roman *Gordana* izvrstan je za preispitivanje ovakve dvostruke pozicioniranosti romana jer sadrži obilježja i jednoga i drugoga. Izlazeći 1934.-1935. i 1937.-1939. godine,²³ roman predstavlja i hrabri čin kontekstualizacije hrvatsko-mađarskih odnosa²⁴ u doba kada Austro-Ugarske nema već dva desetljeća.²⁵ Progovoaranje o položaju Hrvatskoga Kraljevstva za vrijeme Matijaša Korvina moglo je predstavljati *buntovnu* kritiku tadašnjega jugoslavenskoga sustava.

²¹ Alojzija TVORIĆ (2009) Zagorka kao širiteljica liberalnih ideja u romanu Republikanci. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 97-118., 100., bilj. 3.

²² JAKŠIĆ OKLOPČIĆ 2009: 123.

²³ http://hr.wikipedia.org/wiki/Marija_Juri%C4%87_Zagorka (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

²⁴ MANN, Jolán (2009) Žensko čitanje hrvatskog i mađarskog kulturnog pamćenja, Rodovi i nacije u Gordani Marije Jurić Zagorke. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 75-97., 77.

²⁵ Hrvatsko-mađarskom tematikom bavi se još u dvama romanima - *Republikancima* i *Maloj revolucionarki*. U *Maloj revolucionarki* nastupa veoma kroatocentrično i protiv Khuena Hedervarya dok je u *Republikancima* naklonjena ugarskomu jakobincu Ignjatu Martinoviću iako je imala građu koja ga nije pozitivno prikazivala. Vidi više: Alojzija TVORIĆ (2009) Zagorka kao širiteljica liberalnih ideja u romanu Republikanci, u: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 97-118.

1. GORDANA, ZAGORKA I DOMOLJUBLJE

Prije analize povijesnih likova, treba se osvrnuti na glavni lik u romanu, Gordanu, koji je u potpunosti fikcijski lik, ali ujedno i poveznica povijesti i fikcije jer djeluje kao spona svih 12 svezaka romana. Pomoću Gordane Zagorka stvara zaplete, ona je Zagorkina *deus ex machina* - u trenucima kada situacija postaje nerazriješivom, Gordana će pronaći rješenje. Donat za nju kaže da *sjedinjuje predodžbu svetice i moderne sufražetkinje*.²⁶ I doista, naj snažnije zastupajući ideale domoljublja, feminizma i pravednosti, čini se kako se preko nje Zagorka izravno obraća čitateljskoj publici.

U romanu je Gordana izmišljena kći Ivana Česmičkog i rođakinje Vladislava Jagelovića. Odgaja ju kraljica Beatrice nakon što je Matijaš Česmičkoga osudio na smrt. Beatrice ju obrazuje na način da postane slobodoumna i da se osjeća ravnopravna muškarcima, što se uklapa u tadašnji renesansni duh, a ističe u Zagorkinom feminističkom. Beatrice na nju pokušava prenijeti svoju ljubav prema Napulju i Aragoncima, no domoljublje koje joj usađuje Česmički imalo je na nju jedini utjecaj.²⁷ Domoljubni čin Gordana najviše iskazuje ljubavnom žrtvom jer trojici muškaraca koji su zaljubljeni u nju – Ivanišu Korvinu, Lovri Iločkome i Damiru ne smije razotkriti odabranika kako ne bi između njih izazvala razdor i ljubomoru. Izabire Damira tek nakon što više nije postojala nikakva mogućnost da Ivaniš Korvin dođe na prijestolje. Ta žrtva čini okosnicu romana i oko nje Zagorka gradi priču. Zagorka u jednom dijelu romana prikazuje Gordanu i kao personifikaciju same domovine: *Njezin je položaj simboličan. Zarobljena je kao i naša domovina, a još se u tom ropstvu čvrsto drži i neprijatelju zadaje brige i muke, neprijatelju koji ima silu, oružje i plaćenike*.²⁸ Uz to što se domoljublje veže uz Gordanin fiktivni lik, veže se i uz isticanje povijesnih likova u romanu, za koje je Zagorka zaključila da su promovirali domoljublje u prošlosti: vladara, banova, plemstva te povijesnim zbivanjima.

2.1. Vladavina Matijaša Korvina i Zagorkino domoljublje

Glavni povijesni lik I. i II. sveska *Gordane* svakako jest Matijaš Korvin, kojega je Zagorka je uspjela iznimno plastično dočarati. Njegov lik nikako se ne uklapa u shemu crno-

²⁶ DONAT 2007/12: 706.

²⁷ Više o Janusu Pannoniusu: vidi str. 10.,11., bilj. 34. ovoga rada; Beatrice: vidi str. 19., bilj. 103.

²⁸ JURIC ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 7.: Veliki sud*, Zagreb., 591.

bijele karakterizacije.²⁹ Počevši od njegovih fizičkih karakteristika, žestoke naravi, imidža *pravednoga kralja*, uvođenja renesanse na svoj dvor, odnosa prema podređenima i obitelji pa do prikaza vođenja unutarnje i vanjske politike, borbe za učvršćenje dinastije Hunjadijevaca, Zagorka se trudila što više držati stvarnih povijesnih prikaza i iz njih stvoriti jedan živopisni i uvjerljivi književni lik. Pri tomu treba istaknuti kako se nije odmaknula od zaključaka starije hrvatske historiografije, a posebno *Povijesti Hrvata* Vjekoslava Klaića iz koje se jasno može iščitati da joj je bio uzor. Evo nekoliko primjera.

Jedna od karakteristika Matijaševe vladavine bila je okružiti se u potpunosti lojalnim ljudima. Njihovu vjernost postizao bi osiguravanjem njihove egzistencije i visokoga položaja na dvoru ili unutar crkve.³⁰ Zagorka je tako s dozom simpatije prikazala Matijaševa kancelara i najvišega savjetnika Petra Varadija iako je inače u romanu bila nesklona pa i negativna u prikazivanju mađarskih državnika. Ono što ju je vjerojatno potaknulo na promjenu takvoga stava bilo je njegovo neplemičko, pučko podrijetlo: *Gospodine, mene [Petra Varadija] je kralj podigao od gladna i bosonoga mladića do svojega kancelara. I, znajte, moj put od bosonogog siromaha do biskupa bio je nekoć mnogo kraći nego što bi danas bio od biskupa do kardinala. Govorio sam kao pošten čovjek i ne spadam u red onih kraljevih pristaša koji mu dokazuju vjernost time da istinu tajе!*³¹ Kao jedan od novih ljudi iz puka Varadi je mogao održati svoju poziciju samo ukoliko bi se uspješno infiltrirao u sloj aristokracije, zbog njenog još nadmoćnoga položaja u društvu.³² Da mu to ne uspijeva govori činjenica da ga je Matijaš dao zatvoriti u tamnicu 1484.³³

Petar je Varadi u romanu bio veliki prijatelj Ivana Česmičkog odnosno Janusa Pannoniusa,³⁴ a koji je pak, kao što je već spomenuto, najviše utjecao na Gordaninu

²⁹ MANN 2009: 77, 78.

³⁰ ENGEL, Pál. (2001) *A History Of Medieval Hungary, 895-1526*, New York.Engel, 312, 313.; GRGIN, Borislav. (2002) *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb., 36.; KLAJĆ, Vjekoslav. (1985) *Povijest Hrvata, knj. 4*, Zagreb., 107.

³¹ JURJIC ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 1.: Proročanstvo na kamenitim vratima*. Zagreb., 22.

³² GRGIN 2002: 36.

³³ ENGEL 2001: 316.; KLAJĆ 1980/4: 183.

³⁴ Janus Pannonius (1434.-1472.), humanist i pisac, rođen je u Slavoniji u blizini utoka Drave u Dunav. Kako je u to doba Slavonija administrativno potpadala pod Ugarsku često je postavljano pitanje njegove nacionalnosti pogotovo jer se sam nikada nije izjasnio o tomu, osim u jednoj prilici kada se prozvao Hunom. Također, pisao je pjesme i epigrame samo na latinskome jeziku. Vjerojatno je podrijetlom bio niži plemić jer se njegov ujak Ivan Vitez od Sredne (1408.-1472.) pobrinuo za njegovo obrazovanje. Tako ga je već sa 13 godina poslao u Ferraru gdje je bio učenikom poznatoga Guarina. Sedmogodišnji boravak u Ferrari bio je najvažnija faza u njegovu razvoju kao pjesnika i humanista. Godine 1458. vraća se u Mađarsku gdje je njegov ujak već imao pripremljeno mjesto za njega u kancelariji Matijaša Korvina. Postao je Matijaševim savjetnikom i kancelarom, jednom prilikom pratio ga je i na vojni pohod, a 1465. djeluje u svojstvu Matijaševa ambasadora u Rimu. Te godine prvi puta dolazi i do njegova razmimoilaženja s Matijašem, koji je sve više počeo pokazivati težnje za carskom krunom što se kosilo s Janusovom vizijom uređenja države po uzoru na Mletačku Republiku. Sve nezadovoljniji Janus je na kraju 1471. godine organizirao, zajednom s ujakom Vitezom i nezadovoljnim velikašima, urotu protiv Matijaša. Matijaš je ipak saznao za urotu i uspješno je slomio te utamničio Viteza dok je Janus pobjegao

domoljubnu motivaciju. Gordana se s njim tajno sastajala u samostanu u Remetama i jednom prilikom Pannonius joj je ispričao zašto se se pogoršali njegovi odnosi s Matijašem te zašto podiže urotu protiv njega: *-Da, učinio je velika djela. Lišio je oligarhe mogućnosti da pljačkaju puk, ali je opet taj puk vodio u nepotrebne ratove koji su služili samo njegovoj slavohlepnosti. Nije trebalo osvajati Njemačku i Češku, jer su Turci gospodarili u Bosni, Srijemu sve do Zemuna. Ustao sam [Česmički] da ga opomenem neka baci neprijatelja iz naše zemlje, a ostavi sjever. Planuo je na mene, zamrzio me. Tada sam pozvao naše vođe i junake da oni podsjetite kralja na dužnost neka brani našu domovinu, a ne da osvaja tuđe. To je smatrao urotom i sve nas je bacio u tamnicu. Ja sam uspio pobjeći. Dugo sam lutao dok nisam našao sigurno utočište u svojoj domovini.*³⁵

Iz priloženoga citata vidi se kako je urotu Zagorka vrlo jednostrano prikazala, onako kako ju je prikazivala i starija hrvatska historiografija. U njezinoj interpretaciji ona dobiva značajku „pravedne urote“ jer je Matijaš počeo zanemarivati obranu protiv Osmanlija. Ipak, njegovo okretanje zapadu i sjeveru Europe može se objasniti i na drugačiji način. Naime, i dok je Matijaš dobivao novčanu pomoć od pape Pija II.³⁶ za borbu protiv Osmanlija jedva je uspijevao namaknuti dovoljno resursa za ratovanje. Nakon Pijeve smrti 1464., njegovi su nasljednici obećavali pomoć, što je ostalo samo na riječima.³⁷ Također, jako se razočarao što Pijeva zamisao o križarskoj vojni protiv Osmanlija 1464. nije zaživjela zbog nedovoljne zainteresiranosti ili prije suprotstavljenih interesa ostalih kršćanskih sila.³⁸ Zbog toga Matijaš dolazi na ideju stvaranja jedinstvenoga imperija podunavskih naroda koji bi bio dovoljno snažan oduprijeti se Osmanlijama³⁹ te koji je trebao je stvoriti materijalne pretpostavke za uspješniji otpor s Osmanlijama. Sigurno je motivacija za okretanje prema zapadu dolazila i iz težnje da legitimira i učvrsti svoju dinastiju, vlastitu poziciju u srednjoj Europi.⁴⁰ S druge strane, motivacija Janusa Panoniusa također nije bila izuzeta osobnih razloga. Njegovi posjedi u Slavoniji, ukoliko bi došlo do osmanskog prodora, među prvima bi se našli udaru.⁴¹ Zatim, Vitez i Panonius pripadali su eurpskome krugu humanista koji je isticao prednosti ograničene kraljeve vlasti, a što se kosilo s Matijaševim centralističkim namjerama i

na Medvedgrad. Janus je htio dalje nastaviti urotu protiv Matijaša u Veneciji, no sve njegove planove prekinula je smrt 27. 3. 1472. Vidi više: BIRNBAUM, Marianna D. (1981) *Janus Pannonius – poet and politician*, Zagreb.

³⁵ JURIC ZAGORKA 2013/1: 153.

³⁶ GRGIN 2002: 158.

³⁷ GRGIN 2002: 34.; KLAIC 1980/ 4: 79.

³⁸ ENGEL 2001: 299.; KLAIC 1980/4: 67, 68, 87.

³⁹ HANAK, Peter (ur.) (1995) *Povijest Mađarske*, Zagreb., 50., KLAIC 1980/4: 87.

⁴⁰ GRGIN 2002: 28.

⁴¹ BIRNBAUM 1981: 132.; GRGIN 2002 : 56.

organizacijom vlasti.⁴² Janus Pannonius se nakon urote, uz pomoć braće Tuz, sklanja na Medvedgrad. Imao je čak plan pobjeći u Italiju i odande nastaviti urotu,⁴³ ali ga je na Medvedgradu snašla smrt te je pokopan u crkvi bližeg samostana B. D. Marije u Remetama.⁴⁴ Kako je u romanu Pannonius Gordanin otac i onaj koji u pozadini radi za dobrobit Hrvata i zajednice u kojoj se oni nalaze s Mađarima, umire tek 1490., netom prije Matijaša, dok u stvarnosti Pannonius umire 1472. godine.⁴⁵

Pannonius je također u romanu prorok koji ohrabruje Hrvate. U II. svesku prije nego se kraljevska obitelj vraća u Budim iz Zagreba, Pannonius anonimno ispisuje proročanstvo na Kamenitim vratima: *...Ne bojte se, Hrvati, dok vjerujete u sebe! Tonut ćete u izdajstvu, neprijateljstvu, nesreći, ropstvu, ali nikada potonuti...*⁴⁶ Zagorka je time ponovno pre naglasila domoljubnu motivaciju Janusa Pannoniusa, koju on u svojim pjesama nije izražavao. Također, Zagorka u romanu Janusa naziva Ivan Česmički. U stvari pravo ime Janusa Pannoniusa navjerojatnije nije bilo Ivan Česmički već Ivan Kestenski.⁴⁷ Postojale su obje te osobe i obje su bile nećaci Ivana Viteza od Sredne.⁴⁸

2.2. Jagelovići i Zagorkino domoljublje

Premda stavljanjem naglaska na urotu Zagorka upućuje kritiku Matijašu što je počeo zanemarivati obranu hrvatskih prostora, ipak ga smatra jakom kraljevskom ličnošću koja je cijeloj Ugarsko-Hrvatskoj Kraljevini donijela prosperitet. S druge pak strane njegova nasljednika Vladislava II. Jagelovića⁴⁹ opisuje kao iznimno pasivnu, nezainteresiranu i bezvoljnu osobu. Također, u romanu dobro prikazuje borbu za utjecaj na kralja Vladislava od

⁴² BIRNBAUM 1981: 27, 91.; GRGIN 2002: 47.

⁴³ BIRNBAUM 1981: 201.; GRGIN 2002: 60.

⁴⁴ ENGEL 2001: 318.; KLAJČ 1985/4: 111.

⁴⁵ Vidi bilj. 34.

⁴⁶ JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 2., Proročanstvo na kamenitim vratima*, Zagreb., 287.

⁴⁷ GRGIN 2002: 244, bilj. 154.

⁴⁸ BIRNBAUM 1981: 9, 10.

⁴⁹ Vladislav II. Jagelović (1456.-1516.) izabran je za kralja Ugarsko-hrvatskog kraljevstva 1490. godine. Mađarsko plemstvo odlučuje se baš za češkoga kralja Vladislava Jagelovića jer je inauguralnom diplomom, među ostalim, obećao poštivati njihova stara prava, ukinuti daću od jedne forinte koju je zahtijevao Matijaš, za savjetnike uzimati samo Mađare i imanja ne dodjeljivati strancima. Godine 1491. Vladislav s Maksimilijanom sklapa mir u Požunu kojim je Maksimilijanu dato pravo na ugarsko-hrvatsko prijestolje ukoliko Vladislav ne bi imao nasljednika. U vrijeme kada Vladislav dolazi na prijestolje istječe sedmogodišnji mir s Osmanlijama zbog čega oni jačaju napade akindžija, a 1493. hrvatska je vojska poražena na Krbavskome polju. Godine 1502. Vladislav se oženio rođakinjom Luja XII., Annom de Foix (1484.-1506.), koja mu je rodila kćer Anu i sina Ludovika te je 1507. i 1515. Vladislav ponovno sklopio ugovore s Maksimilijanom prema kojima će se Ana udati za careva unuka Ferdinanda, a Ludovik za carevu unuku Mariju. Od 1510. do 1512. Vladislav se priključuje Cambrejskoj ligi nadajući se povratku Dalmacije što nije bilo realno za očekivati. Vladislava je nakon njegove smrt naslijedio desetogodišnji sin Ludovik II (1516.-1526.). Vidi: KLAJČ 1980/4: 193-315.

strane mađarskih velikaša te ih često kritizira preko drugih likova, a jedan od primjera jest replika bana Berislavića: - ... *Upamtite što velim ja [Petar Berislavić] koji godinama i godinama ležim na bojnopolju: nije neprijatelj hrabar, niti tako silan, niti tako moćan, niti tako naoružan da bi mogao svim sredstvima napredovati. Ne on napreduje samo vašim nemarom, vašom škrtošću, vašom ravnodušnošću, prema svojoj domovini...*⁵⁰

Međutim, vlast mađarskoga plemstva i kralja nije bila u potpunosti neučinkovita. Zaista dolazi do smanjivanja financijske moći države⁵¹ i bogaćenja nekolicine,⁵² no neki primjeri pokazuju kako su se kralj i ti *gramzivi* velikaši nastojali koliko-toliko brinuti o obrani Kraljevstva. O tome svjedoči sakupljanje izvanrednog poreza od jedne forinte – suprotno inauguralnoj diplomi,⁵³ prikupljenje strane pomoći,⁵⁴ gradnja obrambenih zidina u Zagrebu⁵⁵ i Vladislavova briga za Senjsku kapetaniju čija je glavna funkcija bila protuosmanska obrana.⁵⁶ Vladislav također obranu prepušta dvojici banova o kojima će kasnije biti riječ – Ivanišu Korvinu i Petru Berislaviću, koji su uspješno obavljali svoj zadatak.

Vladislavovu pasivnost Zagorka dočarava i preko lika Lovre Iločkoga,⁵⁷ koji Vladislava naziva *volom*,⁵⁸ i princeze Olive: - *Ja [princeza Oliva] bih rekla da ni tome nije dorastao da bude vol jer vol je ipak korisna životinja. Vi znate što je spužva? Stvar koju možeš umočiti u bilo kakvu tekućinu i opet ju istisnuti...*⁵⁹ Međutim, sama činjenica da Vladislav napada Ilok⁶⁰ govori o tome kako želi da se poštuje njegova ingerencija.⁶¹

Nakon Vladislave smrti 1516., nasljeđuje ga desetogodišnji sin Ludovik⁶² što Zagorka dočarava riječima: - *Tako, eto, čekali smo, raspravljali, odlazili u inozemstvo, vraćali se, a što*

⁵⁰ JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 10.: Veliki sud*, 397.

⁵¹ ENGEL 2001: 357.

⁵² ISTO, 353, 369.

⁵³ KLAJČ 1980/4: 241.

⁵⁴ ENGEL 2001: 358.

⁵⁵ BUNTAČ 1996: 184, 186.

⁵⁶ KLAUŽER, Vedran. (2015) *Ustrojstvo i djelovanje Senjske kapetanije od njezina osnutka do organizacije vojne Vojne krajine po vrhovnom zapovjedniku Ivanu Lenkoviću (1469.-1563.): doktorski rad*, Zagreb., 42-44.

⁵⁷ Jedini preživjeli sin Nikole Iločkog, nosio titulu *hercega bosanskog* i mačvanskoga bana, sudjelovao u vojnim pohodima kralja Matijaša, a nakon Matijaševe smrti jedan od glavnih pristaša Ivaniša Korvina. Vidi: FEDELES, Tamás (2012) *Opsada Iloka 1494. Scrinia Slavonica XII*, Slavonski Brod: 7-20., 12, 13.

⁵⁸ FEDELES 2012: 14; HORVAT, Rudolf (1896) *Ivaniš Korvin ban hrvatski*, Zagreb., 34.

⁵⁹ JURIĆ ZAGORKA 2013/10: 209.

⁶⁰ Vladislav II. opsjeda Ilok 1494.-1495. jer je Lovro Iločki (1459.-1524.) bio neslužbeni pristaša Maksimilijana Habsburškog i jer je počeo širiti svoje posjede u dogovoru s Osmanlijama. Vidi više: FEDELES 2012: 13-18; KLAJČ 1980/4: 243-246.

⁶¹ ENGEL 2001: 360.

⁶² Ludovik II. Jagelović (1506.-1526.) sin je Vladislava II. Jagelovića (1456.-1516.) i Anne de Foix (1484.-1506.). Okrunjen je za češkoga i ugarsko-hrvatskoga kralja 1508. godine. Nakon što je Vladislav umro 1516. budimski sabor odlučio je da će uz kralja državom upravljati državno vijeće u kojem će biti zastupano i niže plemstvo, a Ludovikovim odgajateljima bili su određeni Juraj Brandenburški, Ivan Bornemisa i Toma Bakač. Velikaš Ivan Zapolja (1487.-1540.) nezadovoljan time što nije izabran za gubernatora počeo je okupljati svoje pristaše i tako raditi razdor unutar mađarskoga plemstva, a 1519. neuspješno traži i ispražnjeno mjesto palatina.

je od toga nastalo? Dobili smo dječaka koji nema nikakvih duhovnih sposobnosti da vlada kraljevstvom. Vladat će nam dijete koje je priroda udarila duševno i tjelesno.⁶³ Ako je kraljevska vlast za vrijeme Vladislava i bila slaba, sada postoji samo nominalno jer kraljevsko vijeće upravlja državom, ali vrlo nesložno.⁶⁴ Zagorka pak to dijete, Ludovika II. Jagelovića, prikazuje potpuno neobjektivno jer od njega stvara karikaturu: *Pred njim ide neki dječak. Lice mu je blijedo, put prozirna, gotovo zelenkasta. Oko tamnih dječakovih očiju savili se neobično duboki i crni kolobari. Na nisko čelo pala je svijetloplava kosa, kuštrava i neuredna. Dječaćka bradica kao da je obrasla četkama što se čini da djetetu raste sijeda brada. A to ga čini odvratnim. Dječak je dosta visok, ali mu je tijelo nezgrapno, prsi ispupčene, leđa grbava, jedno mu je rame više od drugog. Pogled tamnog oka gubi se u dubokim mračnim okvirima. Kljasto, jadno stvorenje, približava se Verbeciju.*⁶⁵ S druge pak strane, suvremeni opis kancelara Stjepana Brodarića donosi drugačiju sliku: *Ljudevit je bio vitak mladić i ljepšeg tijela nego drugi slični, napose dobre naravi i presjajne čudi tako pun vrlina, da bismo, bez svake sumnje, imali daleko najboljeg i najodličnijeg vladara, da je mogao doći do zrele dobi. Po čudi vrlo blag i veoma pitom, čudesno sklon i ljubitelj svake pravde te poštenja, nadalje marljiv, predan i postojan u baratanju oružjem, jahanju, lovu i vršenju drugih mladenačkih te sličnih vojnih djela, veoma postojan u tajni ako si mu povjerio.*⁶⁶ Osim takvoga fizičkoga izgleda i maloumnosti, Zagorka naglašava loš utjecaj Ludovikova odgajatelja Jurja Brandenburškog, koji prema Zagorki od Ludovika stvara nemoralnu osobu kakav je i on sam bio. Juraj Brandenburški vjerojatno nije najbolje utjecao na kralja jer je bio poznat po svojoj raskalašenosti,⁶⁷ no također njega mađarski velikaši nisu voljeli jer je bio stranac na dvoru⁶⁸ što znači da priče o njemu ne moraju biti u potpunosti istinite.

Ludovik je ostao upamćen kao *jadni* kralj koji se utopio u potoku, a tu scenu ne izostavlja ni Zagorka. Međutim, ne treba zanemariti kako Ludovik odrasta u jako teškim okolnostima i

Nakon pogibije bana Petra Berislavića 1520. i dolaska iste godine na vlast sultana Sulejmana II., Osmanlije kreću u osvajački pohod prema Ugarskoj i 1521. zauzimaju Šabac, Beograd i još neke gradove u Srijemu, a 1524. zauzimaju Severin. Ludovik je 1521. proglašen punoljetnim, a 1522. oženio se Marijom Habsburg (1505.-1558.) s kojom ne će imati djece. Nesložno plemstvo i dalje se međusobno sukobljavalo oko dvorskih časti te je nakratko na mjesto palatina 1525.-1526., umjesto Stjepana Batora, bio izabran pravnik Stjepan Verböczy. U vrijeme tih sukoba ponovno osmanska vojska kreće u pohod na Ugarsku na čelu sa sultanom Sulejmanom II. (1520.-1566.). Ludovik se pridružio ugarskoj vojsci koja se trebala suprotstaviti Sulejmanu te pogiba u bitci na Mohačkom polju 29. 8. 1526. čime prestaje postojati Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo. Vidi: KLAJČ 1980/4: 317-428.

⁶³ JURIĆ ZAGORKA 2013/12: 326.

⁶⁴ KLAJČ 1980/4: 323, 326, 331, 352.

⁶⁵ JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 11.: Veliki sud*, Zagreb., 551.

⁶⁶ BRODARIĆ, Stjepan, *Mohačka bitka 1526. [preveo i bilješkama popratio Stjepan Sršan]*, Vinkovci: Privlačica 1990.,17. Vidi i izvješće mletačkoga poslanika Antuna Suriana: KLAJČ 1980/4: 332.

⁶⁷ HORVAT 1896: 62.; KLAJČ 1980/4: 332, 333.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. (1885) *Beatrica Frankopan i njezin rod*, 56.

⁶⁸ KLAJČ, Nada. (1987) *Medvedgrad i njegovi gospodari*, Zagreb., 186.

ostaje rano bez oba roditelja.⁶⁹ Pod snažnim utjecajem mađarskih oligarha, nije se do Mohačke bitke niti uspio razviti u pravoga vladara.

2.3. Banovi, rat i Zagorkino domoljublje

Stanje društva u kojemu najviše do izražaja dolazi iskazivanje domoljublja, jer je to jedna od sila koja ga pokreće, svakako jest ono ratno. Krajem XV. i početkom XVI. stoljeća na području Hrvatske, a i šire, svakodnevica je bila opterećena stalnim sukobima s Turcima Osmanlijama, što i Zagorka uzima kao svoje motive za roman – strah, žrtve, bitke: *Stisnuti su građani u svojim kućama. Dršću srca, sklapaju se ruke, a usne mrmore očajne molitve: - Smiluj se, Bože! Ušutkaj topove.*⁷⁰ Osmanlije iskorištavaju sukobe za ugarsko-hrvatsko prijestolje, Vladislavovu početnu nesnalažljivost, kao i kraj dogovorenoga sedmogodišnjega primirja te pojačavaju napade.⁷¹ Borba protiv Osmanlija u vrijeme Jagelovića bila je prepuštena nekolicini istaknutih pojedinaca⁷² pri čemu se Zagorka osvrće na aktivnosti dvaju hrvatskih banova - Ivaniša Korvina⁷³ i Petra Berislavića.

Ivaniš je Korvin⁷⁴ u samome početku romana prikazan kao nesiguran i plah 18-godišnjak, no postavši banom, nakon što je odlučio podržati Vladislava i odustati od borbe za ugarsko-hrvatsko prijestolje, svoju ulogu počinje obavljati predano i s velikim žarom: *S takvom žestinom i vratolomnom hrabrošću navalio je na neprijatelja svjesno, sigurno i lukavo, bijući*

⁶⁹ Majka mu umire pri porodu. ENGEL 2001: 360.

⁷⁰ JURIC ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 6.: Pakao prijestolja*, 404.

⁷¹ KLAIC 1980/4: 225.; HORVAT 1896: 28, 29.

⁷² RAUKAR, Tomislav. (1997) *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb., 100.

⁷³ U romanu Zagorka naziva Ivaniša Ivan, no hrvatski spomenici toga vremena, a jedan od primjera je kameni natpis na glagoljici, nazivaju ga uvijek Ivaniš. Vidi: ŠIŠIĆ, Ferdo. (1962) *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb, 235., bilj. 100.

⁷⁴ Ivaniš Korvin (1473.-1504.) nezakoniti je sin ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina (1443.-1490.) i njegove ljubavnice Barbare ili Marije iz Šleske. Isprva Matijaš nije razmišljao o njemu kao o svome nasljedniku, pogotovo stoga što je Ivaniš kao dječak ostao hrom, te ga je namjeravao poslati u svećenike. Međutim, kako sa ženom Beatrice nije imao djece, počeo je raditi na tome da Ivaniš postane njegovim nasljednikom pa mu stoga daruje mnogobrojne posjede, među ostalim 1484. i obiteljsku utvrdu Hunjad u Erdelju. Pobrinuo se za njegovo obrazovanje i nastojao ga pokazivati svima na dvoru, a 1487. ugovorio je Ivaniševe zaručke s Biancom Sforca. Kada je umro Matijaš 1490. plemići koji su obećali podržati Ivaniša priklonili su se drugim kandidatima, a svaku mogućnost za preuzimanje prijestolja Ivaniš je izgubio porazom u bitci kod rijeke Šarviš. Ugovorom s novim ugarsko-hrvatskim kraljem Vladislavom II. Jagelovićem (1456.-1516.) dobio je titulu slavonskoga hercega i bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s pravom nasljedstva, a bili su mu priznati i posjedi koje mu je Matijaš ostavio u naslijeđe. Dva puta – 1493. i 1497. odrekao se banske časti zbog toga što mu nije uspjelo pomiriti hrvatsko plemstvo. Godine 1496. oženio se Beatricom Frankopan s kojom je imao dvoje djece – Krstu i Elizabetu. Ivaniš se posebno istakao u borbama protiv Osmanlija te 12. 10. 1504. umire od groznice koju je zadobio nakon što se jedva izvukao iz osmanske zasjeke kod Knina. Vidi više: HORVAT, Rudolf (1896) *Ivaniš Korvin ban hrvatski*, Zagreb.; 29. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. (1885) *Beatrica Frankopan i njezin rod*, Zagreb.; SZABO, Agneza (2004) Ban Ivaniš Korvin u hrvatskoj povijesti i kulturi: (u povodu 500. obljetnice smrti). *Gazophylacium III/IV*, Zagreb: 5-13.; ŠIŠIĆ Ferdo. (1936) *Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473.-1496.) s „Dodatkom“ (1491.-1498.) sabrao ih i objasnio Ferdo Šišić*, Zagreb.

ga s boka, opkoljavajući ga, da je Turčin uskoro bio opasan sa svih strana. Ivan je izazvao navalu koja bi služila na čast i najiskusnijem vojskovođi.⁷⁵ Zagorka Ivanišev preobražaj, iz zaljubljenika u filozofiju i književnost, u vojnog taktičara dostojna njegovu ocu i djedu, pripisuje neispunjenoj ljubavi prema Gordani. Iako je ta ljubav u prvome planu, Zagorka vrlo realno prikazuje i stvarne razloge Ivaniševe promjene ponašanja, a to su izdaja njegovih pristaša koji su se zakleli još kralju Matijašu da će mu pomoći doći na prijestolje: *Kad me snašla nesreća i kad mi je smrt otela oca, našao sam se okružen ljudima koji su nekoć bili moji protivnici, ali su se kasnije prometnuli u kraljeve i moje pristaše. Na čelu im je bila kraljica. Znao sam da ih veže prisega, a osim toga, svi su mi iskazivali iskrenu privrženost i ljubav. Kako sam mogao makar samo u snu posumnjati da mi lažu i da je svaka njihova riječ prijevara? A kad sam to saznao, mogao sam, doduše, provesti nasilan način.*⁷⁶

Utjecaj domoljubne ideje vidi se prvenstveno u tome što Zagorka mijenja Ivaniševo podrijetlo. Ivaniš je bio sin Matijaša i njegove ljubavnice Barbare iz Šleske,⁷⁷ a Zagorka je Barbaru preimenovala u Borka i pohrvatila ju. Time je nastojala opravdati zašto hrvatski narod toliko podržava Ivaniša: *A vani na Dvercu izjahao je Ivan. Kad ga spaziše, urlik radosti prolomi se zrakom. Jedni digoše klobuke, drugi otkinuše grane i stadoše mahati zrakom vičući punim grudima: - Živio naš princ, neka živi princ Ivan.*⁷⁸

Roman, nadalje, izvrsno dočarava razloge Ivaniševe uspješnosti u protuosmanskoj obrani, a to su bogatstvo odnosno vlasništvo mnogobrojnih posjeda koje mu je Matijaš ostavio u naslijeđe,⁷⁹ dobri odnosi sa većinom hrvatskoga plemstva te prihvaćenost u hrvatskome narodu:⁸⁰ *Osovit ću se [Ivan] na vlastite sile, na svoja imanja, na vaše [hrvatske] snage. Ništa me ne može zadržati da obranim zemlju od neprijatelja.*⁸¹ Primjer u kojemu je najviše do izražaja došla Ivaniševa sposobnost svakako jest obrana strateški bitnoga grada Jajca.⁸² Prepoznajući važnost obrane utvrde Jajce, Zagorka krajem VI. sveska radnju premješta upravo u utvrdu Jajce, ali junakom obrane u njezinoj priči postaje Ivanišev prijatelj Damir,⁸³ a ne sam Ivaniš. Ivaniševu sposobnost prepoznaje i Venecija koja ga imenuje mletačkim patricijem i koja je održavala dobre odnose s njime.⁸⁴ Zagorki je za potrebe romana izvrsno

⁷⁵ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 214.

⁷⁶ JURIĆ ZAGORKA 2013/4: 127.

⁷⁷ KLAJČ 1985/4: 180.

⁷⁸ JURIĆ ZAGORKA 2013/1: 264.

⁷⁹ HORVAT 1896: 18, 19.; KLAJČ 1980/4: 199-200.

⁸⁰ HORVAT 1896: 56.

⁸¹ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 262.

⁸² HORVAT 1896: 30,47,51.; KLAJČ 1980/4: 262.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 29, 30.

⁸³ U autobiografiji *Kako je bilo* Zagorka razotkriva da je lik Damira je nastao prema povijesnoj osobi Damira pl. Pogledića, vidi: JURIĆ ZAGORKA, Marija. (1953) *Kako je bilo*, Beograd.

⁸⁴ HORVAT 1896: 43.; KLAJČ 1980/4: 53.

poslužila anegdota poznata u hrvatskoj historiografiji prema kojoj je 1503. godine Ivaniš krenuo na put po Italiji. O putu se svašta pričalo – da je Ivaniš živio raskalašeno i prevario svoju suprugu Beatricu.⁸⁵ Ponovno pod utjecajem domoljublja, Zagorka proširuje priču sa zamisli da se Ivanišu rodio nezakoniti sin Ivan: - *Ako umrem [Ivaniš], zaboravite moje grijehe nanesene vašoj zemlji i moju veliku ljubav. Uzmite pod svoje okrilje mog nezakonitog Ivana koji je sada kod Đulaja. Već davno sam dječaku darovao imanja u Šleskoj...*⁸⁶ Time je naime u priču uvela mogućeg nasljednika prijestolja s *hrvatskom krvi*.

Sukladno Zagorkinu isticanju složnosti hrvatskoga plemstva u to vrijeme, Zagorka spominje kako se Ivaniš odrekao banske časti⁸⁷ zbog toga što se nije htio pokoriti Vladislavu i predati mu vojvodu Iločkoga i Bernardina Frankopana: - *Kao jamstvo tražim [Vladislav] od vas ovo: čim se vratite u Hrvatsku, smjesta pozovite k sebi vojvodu i kneza i obojici izjavite da su moji zatočenici.*⁸⁸ Ivaniš se zapravo odrekao banske časti jer nije uspio arbitrirati u sukobu među knezovima Frankopanskim oko grada Senja.⁸⁹ No, bez obzira na funkciju koju je obnašao, Ivaniš je u svakome trenutku bio spreman sudjelovati u protuosmanskim akcijama, a naposljetku je zbog posljedica jedne i izgubio život 1504. godine.⁹⁰

Kako je 1503. Vladislav s Osmanlijama sklopio primirje sve do 1512. godine nije bilo većih osmanskih provala u Hrvatsku, osim naravno stalnih pljačkanja akindžija.⁹¹ U trenutku kada Osmanlije opet predstavljaju veliku prijetnju, Vladislav za bana imenuje Petra Berislavića.⁹² Kao lik, Berislavić se u romanu pojavljuje krajem VI. sveska, a tek ga u posljednjem, XII. svesku Zagorka nešto više izravno uključuje u radnju. Opisuje ga kao

⁸⁵ HORVAT 1896: 52.; KLAJČ 1980/4: 276.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 31.

⁸⁶ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 577.

⁸⁷ Ivaniš se dva puta odriče banske časti – 1493. i 1497. godine, oba puta jer nije uspio pomiriti zavađeno hrvatsko plemstvo i drugi puta vjerojatno još zbog ženidbe s Beatricom Frankopan, vidi: HORVAT 1896: 31, 41.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 16, 21, 22.

⁸⁸ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 231.

⁸⁹ HORVAT 1896: 31.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 16.

⁹⁰ HORVAT 1896: 54.; KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 35.

⁹¹ ENGEL 2001: 360.; HORVAT 1886: 53, 54.; KLAJČ 1980/4: 263.

⁹² Petar Berislavić (između 1450. i 1450.- 1520.) sin je plemkinje Magdalene Stratico i oca od plemena Berislavić. U rodnome gradu Trogiru završio je svećeničku školu. Napustio je Trogir jer nije želio živjeti pod venecijanskom vlašću te odlazi u Ugarsku s uvjerenjem da će tadašnji ugarsko-hrvatski kralj Matijaš Korvin osloboditi Dalmaciju. Godine 1494. kaločki nadbiskup Bakač imenovao ga je kanonikom kaločke crkve. Kao kanonik, 1503. godine postaje tajnikom i kancelarom kralja Vladislava II. Jagelovića (1456.-1516.). Vrlo učen i vješt u diplomaciji, stječe od kralja veliko povjerenje te ga on po raznim poslovima šalje u Rim, Njemačku, Francusku, Poljsku i Mletačku Republiku. Godine 1512. imenovan je vesprimskim biskupom i obnaša dužnost kraljevskoga rizničara. Potom postaje namjesnikom priorata vranskoga, županom dubičkim i kapetanom grada Senja. Početkom 1513. godine postaje i hrvatskim banom. Godine 1513. godine pobijedio je Osmanlije kod Dubice zbog čega mu papa Lav X. u znak zahvalnosti, poklanja blagoslovljeni mač i šešir. Papa mu nastavlja slati materijalnu pomoć i novac. Godine 1518. poveo je vojsku u pohod na Bosnu te je nekoliko puta uspješno rastjerao osmansku vojsku iz Dalmacije. Umire 20. 5. 1520. kod Korenice na Vražjoj Gori gdje su mu Osmanlije namjestili zasjedu. Vidi više: PERIČIĆ, Eduard (1971) Ban Petar Berislavić. *Crkva u svijetu* VI, Split: 258-266.; ZANINOVIĆ, Joško (1994) Kako je biskup, ban i vranski prior Petar Berislavić pribavio Hrvatskoj naslov Predziđe kršćanstva. *Croatia Christiana Periodica* XVIII, Zagreb: 109-134.

požrtvovnog, staloženog i lukavog vojskovođu i bana kojeg svi Hrvati cijene i poštuju pa je tako prikazala i zamišljenu scenu njegova dolaska u Zagreb gdje je bio dočekan s oduševljenjem: *Prolazi povorka Kaptolom, uzduž malih kurija, ulazi na Kamenita vrata, prelazi ulicama svih devet inzula zagrebačke tvrđave. Sve je na ulicama što je muško, sve je na prozorima što je žensko, sve pruža banu svoje srce, zahvalnost i želju da ga još dugo brani.*⁹³ Međutim, Zagrepčani nisu uvijek bili oduševljeni svojim banom zbog novčanih potraživanja koja je od njih tražio te su od kralja Ludovika zahtijevali da potvrdi njihove povlastice.⁹⁴ Berislavić brzo ostaje bez vlastitih prihoda: - *Čitavu godinu biti na bojištu s tolikom vojskom. Istina, dobro sam [Petar Berislavić] zgrabio u sve džepove.*⁹⁵ Zbog toga novčanu pomoć mora tražiti na svim stranama, a kako je neko vrijeme bio poslanik kralja Vladislava stekao je mnoga poznanstava i veze⁹⁶ te mu ponajviše pomaže papa Lav X.⁹⁷ Zagorka upućuje jasnu kritiku Mađarima i Ludoviku što nisu dovoljno pomagali u obrani: *Hrvatska je između dva neprijatelja: između vlastodršca oko prijestolja i onog na bojnom polju. Budim ne pomaže, Turčin odmaže.*⁹⁸ Odlazi dapače i korak dalje jer insinuiru u romanu da je sam Ludovik bio upleten u zasjedu koju su Osmanlije postavili banu Berislaviću 20. svibnja 1520. na Vražjoj gori: *Nalažem ti [Ludovik] Draženiću, najprije se pobrini kako ćeš postati hrvatski ban. To bi bilo moguće samo onda ako nas možeš osloboditi potkralja Berislavića.*⁹⁹

Razvidno je dakle da su Zagorki Ludovik i Mađari jedini krivci za osmanski uspjeh, kao i to da u svojem prikazu pohoda na Bosnu pod Berislavićevim vodstvom¹⁰⁰ naglašuje osjećaj zajedništva i sloge. Međutim, plemstvu je i u trenucima najveće opasnosti bilo stalo do očuvanja vlastitih prihoda o čemu govori činjenica da je plemstvo isprva odbilo financirati pohod zbog čega kralj Vladislav dopušta Berislaviću zaplijeniti njihova imanja.¹⁰¹

⁹³ JURIĆ ZAGORKA 2013/12: 325.

⁹⁴ KLAJČ 1980/4: 337, 339, 341.

⁹⁵ JURIĆ ZAGORKA 2013/12: 154.

⁹⁶ ZANINOVIĆ 1994: 113., PERIČIĆ 1971: 260, 261.

⁹⁷ ZANINOVIĆ 1994: 119.

⁹⁸ JURIĆ ZAGORKA 2013/12: 156.

⁹⁹ JURIĆ ZAGORKA 2013/12: 438.

¹⁰⁰ Pohod koji je Berislavić poduzeo 1515. godine.

¹⁰¹ PERIČIĆ 1971: 263.

3. ZAGORKIN BOLJI SVIJET – FEMINIZAM U ROMANU

Jedna od Zagorkinih glavnih životnih preokupacija bila je raditi na uspostavi potpune jednakosti između žene i muškarca. U stvarnome životu nailazila je na teške prepreke, no u romanu mogla je stvoriti svoj zamišljeni, rodno ravnopravniji svijet. Ipak, čak niti Zagorka nije intervenirala u patrijarhalni mentalitet toga doba. Ono što je učinila jest posredstvom Gordane dala kritiku takvoga društva te ukazala na to kako je izgledao život žene krajem srednjega vijeka. Gordana je jedini i u potpunosti feministički angažirani lik u romanu te nju suprotstavlja ostalim ženskim likovima. Najpasivniji ženski lik je Ivaniševa već spomenuta majka Borka, koja svoju sreću poistovjećuje s Matijaševom i Ivaniševom: - *Bila je tiha [Borka], mirna, uvijek jednaka, neisrpna u svojoj ljubavi. Odlazio sam [Matijaš] nadugo i vraćao se. Vazda isto: nježnost, ljubav. Nikad nije pitala za moje poslove, nije tražila računa o mojem izbivanju, nikad željela nešto, a to je bila njezina tragedija! Jednolična sreća uljuljavala me u san!*¹⁰² Nadalje, na liku fiktivne Vilene, koja je u romanu nećakinja bana Berislavića, Zagorka je nastojala pokazati kako za ženu toga vremena društvena reputacija može biti pogubna. Na primjerima povijesnih osoba Beatrice Aragonske i Beatrice Frankopan vidi se koliko će svaka žena biti gubitnica krajem srednjega vijeka ukoliko uz nju ne stoji muž, otac, brat ili sin.

3.1. Beatrice Aragonska i Zagorkin feminizam

Politikom i vladanjem žene su se ipak bavile iako ostaju u pozadini supružnika-kralja. Zagorka tako u romanu navodi situacije u kojima je Matijaševa žena, Beatrice Aragonska¹⁰³

¹⁰² JURIC ZAGORKA 2007/1: 482.

¹⁰³ Beatrice Aragonska kći je Ferdinanda I. Napuljskog (1423.-1494.), poznatog i kao Ferrante, te Isabelle di Chiaramonte. Godine 1474. Ferrante ju je zaručio s Matijašem Korvinom (1443.-1490.), a vjenčanje je obavljeno dvije godine kasnije. Iako je Beatrice bila 17 godina mlađa od Matijaša, svugdje je pratila Matijaša, čak i na vojnim pohodima. Na Matijašev dvor dovela je talijanske majstore, umjetnike i diplomate te se pobrinula da njezina braća i rođaci dobiju crkvene posjede. Beatrice, međutim, nije mogla imati djece zbog čega se počela sukobljavati s kraljem, koji je htio svoga nezakonitoga sina proglasiti nasljednikom. Odugovlačeći s proklamiranjem nasljednika, Matijaša je 1490. dočekala smrt. Beatrice, koja je htjela sačuvati poziciju kraljice, potom se povezala s češkim kraljem Vladislavom i tajno vjenčala s njim. Vladislav naposljetku traži poništenje braka od pape. Idućih 10 godina ostaje u Mađarskoj sporeći se oko valjanosti braka sve dok papa Aleksandar VI. nije brak proglasio nevažećim. Kad se ipak vratila u Italiju uslijedio je državni udar protiv njezinoga brata Ferdinanda II. 1501. godine. Zbog toga je neko vrijeme boravila s napuljskom kraljicom Izabelom i milanskom vojvotkinjom u dvorcu na otoku Ischia, a potom su se kraljice vratile u Napulj i držele skroman dvor u dvorcu Capuano. Godine 1502. godine Španjolci okupiraju grad, a kada je Ferdinand Katolički 1506. došao u Napulj, posjetio je Beatrice. Posljednje godine života Beatrice je provela uzalud pokušavajući povratiti miraz iz Mađarske. Umrla je 13. 11. 1508. i pokopana je u crkvi sv. Petra Mučenika. Vidi više: [http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_\(Dizionario_Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_(Dizionario_Biografico)/)

dobila odriješene ruke potpuno samostalno djelovati. Jedna od njih bila je kada se kralj razbolio: - *To je sada moja najvažnija zadaća. Želim kralja prištedjeti svakog uzbuđivanja i kad bi stigle kakve pritužbe, predajte ih meni. Osim toga, opažam da su dohotci rudnika zapeli. Otkad sam kraljica ovog kraljevstva, ti su rudnici odbacivali lijepe svote. Zašto sada zapinje?*¹⁰⁴ Također, Beatrice na Matijašev dvor donosi duh talijanske renesance i biva zadužena za uređivanje dvora što Zagorka izvrsno dočarava.¹⁰⁵

Beatrice je u romanu prikazana hladno, okrutno, bezosjećajno i moralno izopačeno. Ona je žena svjesna svoje ljepote i utjecaja, kojega će iskoristiti za postizanje svojih ciljeva, a to je prvenstveno spriječiti Matijaša da svoga nezakonitoga sina Ivana proglasi nasljednikom što joj zbog dvorskih spletkarenja uspijeva. Još jedan primjer njezina utjecaja na Matijaša u romanu jest dodjeljivanje ostrogonske nadbiskupije Beatricinu nećaku,¹⁰⁶ razmaženom Hippolitu Estenskome (- *Meni [Hipolitu] je majka rekla da ću ovdje biti tako čašćen kao moj stariji brat Alfonzo koji će nakon tatine smrti biti vladar u Ferari. Hoću svoje sluge i paževe – i stane udarati nogama po naslonjaču. – Ne bih došao da mi mama nije to obećala!*¹⁰⁷) zbog čega je domaće plemstvo bilo nezadovoljno.¹⁰⁸ Na dvoru ona je bila zaštićena svojom napuljskom rodbinom i slugama - grof Enrico, vojvotkinja Izabela, njezina braća Francesco i Giovano, dadilja Nardela, koji joj pomažu spletkariti.

Jednu od tih osoba, dadilju Nardelu, Zagorka je prikazala kao glavnoga krivca za Matijaševu smrt. Priču o trovanju kralja smokvama možda je preuzela od Klaića: - *Veličanstvo, od ovih će smokava stradati prijestolje i vi.*¹⁰⁹ No, unatoč talijanskoj sklonosti intrigama, malo je vjerojatno da bi Beatrice zaista tako nešto učinila. Prvenstveno stoga što nije mogla imati djece. Zbog istoga je razloga ugarsko plemstvo zabranilo Vladislavu da se oženi s njom nakon već dogovorenih zaruka.¹¹⁰ Beatrice je tako izgubila i poziciju kraljice i svu svoju imovinu: *Na usamljenom otoku gmizi ona što je podgrizla osnove Hrvata, rastočila sve njihove osnove... Aragonska kraljica živi svoj jadni život, vuče ga sa sobom kao sitni mrav breme, preveliko da ga dovuče u skrovište.*¹¹¹ Umire u bijedi sporeći se s papom i

(pristupljeno: 17. 4. 2016). Glavni izvor za nastanak lika Beatrice Aragonske u romanu bila su istraživanja mađaskog povjesničara Berzeviczyja. Vidi: JURIĆ ZAGORKA, Marija. (1953) *Kako je bilo*, Beograd., 85.

¹⁰⁴ JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 2., Proročanstvo na kamenitim vratima*, Zagreb., 681.

¹⁰⁵ Zagorka radnju I. i II. dijela *Gordane* smješta u Zagrebu iako Matijaš godinu dana prije svoje smrti sigurno nije boravio tamo. Zagreb je posjetio 2 puta – 1480. i 1481. Vidi: KLAIĆ 1980/4: 147, 151.

¹⁰⁶ KLAIĆ 1980/4: 183.

¹⁰⁷ JURIĆ ZAGORKA 2013/1: 349.

¹⁰⁸ [http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_\(Dizionario_Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_(Dizionario_Biografico)/)

(pristupljeno 17. 4. 2016.)

¹⁰⁹ JURIĆ ZAGORKA 2007/2: 602.

¹¹⁰ ENGEL 2001: 346.

¹¹¹ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 591.

Vladislavom oko ukradena miraza. Papa Aleksandar VI. u ovome slučaju prelazi preko konzumirane institucije braka¹¹² i čini uslugu Vladislavu. Zagorka navodi kako je ta usluga bila plaćena obećanjem da Vladislav ne će krenuti u osvajanje Dalmacije: - *Preko svojih znanaca u Veneciji doznao sam čime je Vladislav kupio razrješenje svojeg braka s Beatricom. Obećao je Veneciji da neće dopustiti da Turci osvoje Dalmaciju.*¹¹³

Beatrice je u romanu Gordanin zli antipod i ne osjeća se sažaljenje zbog njezinoga nesretnoga završetka upravo zato jer je time uspostavljena ravnoteža pravednosti, no čitatelji će se ipak zapitati o zlosretnoj ulozi žene vladarice koja ne može roditi nasljednika.

3.2. Beatrice Frankopan i Zagorkin feminizam

Još jedan ženski lik u romanu koji tragično završava jest Beatrice Frankopan.¹¹⁴ Zagorka ju naziva Beci, a ime je zapravo dobila po rođakinji Beatrici Aragonskoj.¹¹⁵ Zahvaljujući tim obiteljskim vezama dolazi na dvor u Budim. U romanu Beci postaje Gordaninom prijateljicom, koja uhodi Beatrice. Iako su i jedna i druga prožete snažnim osjećajem domoljublja, emancipirana Gordana sa svojom snažnom voljom suprotstavlja se kao lik poniznoj, miloj i iskrenoj Beci. Zagorka Becinu tragičnu povijesnu priču – ranu smrt supruga Ivaniša i njihovo dvoje djece, nesretni brak s Brandenburgom, pripisuje Becinoj naivnosti i nesnalazljivosti.

Premda ju Zagorka prikazuje krhkom Beci/Beatrice živjela je u teškom i nesigurnom vremenu te samim time što je bila ženom Ivaniša Korvina morala je biti snažna. Njezino samostalno djelovanje dokazuju mnogobrojne darovnice samostanu u Lepoglavi i Remetama,¹¹⁶ izgradnja crkve u Vrbovcu¹¹⁷ te briga za posjede. Nakon Ivaniševe smrti

¹¹² ENGEL 2001: 346.

¹¹³ JURIC ZAGORKA 2013/6: 547.

¹¹⁴ Beatrice Frankopanka (1480.-1510.) kći je Bernardina Frankopana (1453.-1529.) i Lujze Marzano, rođakinje Beatrice Aragonske. Kako je bila Beatricina rođakinja, neko je vrijeme provela na Matijaševu dvoru. Stekla je, osim toga, visoko obrazovanje i bila strogo kršćanski odgojena. Godine 1496., u proljeće, udala se u Modrušu za Ivaniša Korvina a kojim je imala dvoje djece – Krstu i Elizabetu/Jelizavetu. Kad je Ivaniš nenadano umro 1504., Beatrice mu je priredila sprovod u Lepoglavi. Poslije njegove smrti boravila je u Krapini odgajajući djecu te izdajući posvlastice samostanima u Lepoglavi i Remetama. Beatrice je morala čak i vojno braniti svoje posjede od Zapolje, kraljevske komore i drugih plemića, a neko je vrijeme bila posvađana i s Frankapanima. Godine 1505. umire joj sin Krsto, a 1508. kći Elizabeta te se Beatrice na nagovor kralja Vladislava preudaje za njegova nećaka i posinka Jurja Brandenburškog. Neko vrijeme boravili su u Njemačkoj, u Hielsbronn, a potom se vraćaju u Hrvatsku. Beatrice se 1510. godine razboljela i umrla vjerojatno u Varaždinu. Ne zna se točno gdje je pokopana. Većina njezinih imanja pripala je Jurju Brandenburškom, a dio kraljevskoj komori. Vidi više: KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. (1885) *Beatrica Frankopan i njezin rod*, Zagreb.; SZABO, Agneza (2004) Ban Ivaniš Korvin u hrvatskoj povijesti i kulturi: (u povodu 500. obljetnice smrti). *Gazophylacium* III/IV, Zagreb: 5-13.

¹¹⁵ KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 19, 20.

¹¹⁶ ISTO, 44.

Kraljevska komora, Zapolja i drugi plemići pokušavali su joj oteti imanja,¹¹⁸ a neko je vrijeme bila posvađana zbog toga i s Frankopanima. Svjesna svoje pozicije, ali i obiteljskoga ugleda u Kraljevstvu dogovara brak svoje kćerke Elizabete s Jurjem Zapoljom, no zaruke su bile prekinute.¹¹⁹

Nakon što joj i Elizabeta umire, ostaje potpuno nezaštićenom te je bila primorana pristati na Vladislavov zahtjev da se preuda za njegova nećaka Jurja Brandenburškog.¹²⁰ Zagorka u romanu opisuje kako ju je Juraj, inače poznat po svojoj raskalašenosti, maltretirao te joj zabranio vratiti se u Hrvatsku (*I ona [Beci] je bježala u Varaždin. Pratio sam je. Stigosmo u noći u varaždinski baničin dvor. Sutradan je htjela banica bježati k vama. Ali su za nama dojahali kneževi ljudi pod vodstvom kneževa kastelana Terekija. Bili su nam u tragu i spriječili joj bijeg.*¹²¹), no u izvorima nema traga takvim pretpostavkama.¹²² Također, Zagorka aludira u romanu na pripovijest Jurja Srijemca prema kojoj je Krstu i Jelisavu dala otrovati Anne de Foix pobjavši se za nasljedstvo svoga sina Ludovika¹²³ čime Beatrice u romanu postaje žrtvom, osim vlastite sudbine, i žrtvom *stranaca*. Kako je Beatrice Aragonska u romanu Gordanin zli antipod tako je i Beatrice Frankopan Gordanin krhki antipod čime Zagorka kritizira žensku slabost.

¹¹⁷ KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 49.; SZABO 2004: 12.

¹¹⁸ KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 39.

¹¹⁹ ISTO, 46, 51.

¹²⁰ ISTO, 53, 54.

¹²¹ JURIĆ ZAGORKA 2013/6: 589.

¹²² KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 59.

¹²³ HORVAT 1896: 59; KLAIĆ 1985/4: 266., KUKULJEVIĆ SAKCINSKI 1885: 40-42.

4. PRAVEDNOST U ROMANU

Da je ideja o pravednosti Zagorkina misao vodilja može se jasno iščitati iz romana *Gordana*: - *Vidim i slušam* [Gordana]: *oni koji doživljavaju sud, tuže se radi nevolje, a nikad se u mislima ne vraćaju natrag u svoj život i ne razmišljaju što su kome učinili zlo. Kad bi pošli natrag u svoj život i svoje čine upoznali, mogli bi se uvjeriti da je nevolja došla kao kazna za zlo što su ga napravili drugima. Oni koji su doživljavali nepravde i tada je ujednom došla sreća – ne misle da im to pravednost pruža nagradu za sve što je bilo nepravde u njihovu životu... Zlo i dobro – nagrade su i kazne koje smo zaslužili. I pojedinci i narodi su kažnjavani jer su činili zlo ili dopustili svojim gospodarima činiti zločin, a nagrađeni su kad hrabro prepate nepravde – a pritom su sami ostali pravedni.*¹²⁴ Navođenjem nekoliko primjera iz romana pokazat ću kako je Zagorki povijest podređena upravo toj ideji.

4.1. Pravednost i Aragonci

Kako bi naglasila Beatricinu makijavelističku stranu, a Gordaninu težnju za pravednošću, Beatrice jest ona koja stoji iza urota, a Gordana ih osujećuje. Kraj I. i početak II. sveska povezani su epizodom u kojoj Beatrice šalje Gordanu u Napulj kako bi ju tamo zatočila i prisilila da joj rodi nasljednika umjesto nje. Najupečatljiviji dio te epizode svakako jest kad Zagorka opisuje Feranteove *prijatelje*. Prije nego su Francesco i Ferante zarobili Gordanu, uspjeli su zarobiti i Damira te ga Ferrante odvodi u dvoranu gdje je čuvao lešine svojih neprijatelja: -*Čudite se? Odmah ću razjasniti vašoj gospodskoj milosti! Eto, vidite! Ovo je moj šurjak Marzano. Onaj u crnom i zlatnom brokatu. Ovaj drugi pored njega mladi je plemić Carbo, vođa mojih podanika, koji žele moje prijestolje dati Francuzima, Anžuvincima. Onaj tamo... ali što to govorim? Vi poznajete historiju mojeg kraljevstva. To su lešine koje čuvam za uspomenu.*¹²⁵

Doista je Ferante bio poznat po balzamiranju svojih protivnika kao i vladanju Napuljem monopoliziranjem trgovine, prisilnim zajmovima, smaknućima, konfiskacijama, simoniji i ucjenjivanjem duhovnih korporacija.¹²⁶ Jedan od primjera konfiskacije kojega Zagorka navodi u romanu jest onaj Beatricina bivšega zaručnika Giambattista Marzana:¹²⁷ *A zašto vas*

¹²⁴ JURIĆ ZAGORKA 2013/11: 527.

¹²⁵ JURIĆ ZAGORKA 2013/1: 610.

¹²⁶ BURCKARDT, Jakob. (1953) *Kultura renesanse u Italiji*, Zagreb., 26.

¹²⁷ [http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_\(Dizionario_Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_(Dizionario_Biografico)/) (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

[Marzana] je tako okrutno kaznio [Ferrante]?/ - Da može pokrasti moje imanje i da ne zatražim Beatrice, svoju ženu.¹²⁸ Nepravednoga Ferantea kazna nije dostigla, ali jest njegova sina Ferdinanda II. protiv kojega su se Napuljci pobunili: Razdražena [Beatrice] ulazi u kastel kraj mora. Čekaju je brat, kralj, braća i sestre. Strah i tjeskoba čitaju im se iz očiju. Nigdje kraljevskog dostojanstva i ponosa. Zar se ovako vraća u grad vječnosti svojeg vladarskog bivstva? Uzalud Federigo dokazuje da velika opasnost prijeti kraljevskoj obitelji.¹²⁹ Beatrice se naposljetku nema više ni na koga osloniti, gubi sve parnice¹³⁰ čime pravda u romanu pobjeđuje.

4.2. Veliki sud

Posljednjih 6 svezaka *Gordane* nose naziv *Veliki sud* te u njima Zagorka dočarava sukob između grofa Jurja Brandenburškog i Jagelovića te turopoljskih plemića. Sve je u romanu započelo nakon Becine/Beatricine smrti, kada Juraj uz kralja Vladislava postaje nasljednikom njezinih posjeda. Juraj se seli u Hrvatsku – prvo u Krapinu, a potom u Lukavec. Iz Lukavca je svoju družinu na čelu s Pencingerom slao u pljačkaške pohode po Turopolju. Među pljačkanjem stoke, hrane i odjeće, silovanja žena, najdramatičnije je dočarano oduzimanje plemićkih povelja, što Zagorka ističe kao gubitak slobode: - *Uzmite povelje! Uništite ih. Razorite sve dokaze njihovih slobodština. Kad ne budu imali dokumente, neće se više moći oslanjati na njih. Sve bedeme njihovih sloboda valja pretvoriti u prah i tako ima onemogućiti sve čime bi mogli dokazati da su slobodan narod. Onda će pripadati svi pod našu vlast. Onda će svi biti vaši kmetovi, vaši robovi. Bit će prisiljeni davati vam od svega što privrijede.*¹³¹

Zagorka je, nadalje, u priču umiješala i samoga kralja Vladislava te njegova savjetnika Stjepana Verböczyja koji dolaze u Lukavec i borave tamo nekoliko mjeseci. Verböczy je prema Zagorki došao u Hrvatsku samo zato što je bio zabrinut zbog osmanskoga prodora prema Ugarskoj: ...*Verbecija obuzimaju velike brige zbog prijjetnje Turčina da će navaliti preko Drave. Odlučio je, dok se Draženić vrati, sabrati što više vojnika Hrvata, i svakoga dana šalje Lucića, kastelana svojega nećaka, u Turopolje i dalje prema Zagorju da prikuplja vojsku koja bi imala spriječiti provalu Turaka preko Drave. A kad se Lucić vraća praznih*

¹²⁸ JURIC ZAGORKA 2007/2: 12.

¹²⁹ JURIC ZAGORKA 2013/6: 555.

¹³⁰ [http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_\(Dizionario_Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_(Dizionario_Biografico)/) (pristupljeno 17. 4. 2016.)

¹³¹ JURIC ZAGORKA 2013/7: 286.

*ruku, ugarski državnik bjesni i smišlja što bi učinio.*¹³² Kako bi sakupio što veći broj Turopoljoca pristaje naoko razmotriti njihove tužbe protiv Jurja Brandenburga i njegovih kastelana, ali uz veliko zavlacenje. U priču se još upleće fiktivni Verböczyjev nećak Draženić kojega Hrvati proglašavaju izdajicom jer se pokušavao uvući u njihove redove, a zapravo je cijelo vrijeme radio u Verböczyjevu korist. Pravednost prema Zagorki biva zadovoljena kada Draženić strada provodeći osvetu nad jednim turopoljskim plemićem, Verböczy umire u bitci na Mohačkome polju, a Turopoljci uspijevaju obraniti svoja prava i dokazati nasilništva Brandenburgove družine.

Međutim, spor u kojemu stranci – Brandenburg, Verböczy i Vladislav bivaju potpuni krivci, a Hrvati – Turopoljci potpune žrtve, Zagorkin je pojednostavljan prikaz događaja u Turpolju krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Kao prvo, nisu se događali sukobi samo između „stranaca“ i Hrvata već i među samim Hrvatima od kojih je najpoznatiji sukob između Jurja Berislavića i Baltazara Alapića.¹³³ Zatim, kako dolazi do promjene vlasništva, s Ivaniša i Beatricu na Jurja Brandenburškog i kralja, spomenuta nasilništva događaju se u atmosferi neriješenih pravničkih odnosa te razne osobe pokušavaju nametati svoja prava.¹³⁴ Turpoljci u parnici koju su povelili protiv Jurja¹³⁵ ističu kako ih Juraj nema prava tjerati na vršenje službe ni ikakvo plaćanje, a zapravo je istragom bilo utvrđeno da su kao predijalci medvedgradske utvrde bili primorani na podavanja koja su, kada je Juraj postao vlasnikom, odbijali davati.¹³⁶ Nada Klaić navodi i to da turpoljske isprave, slobostine i prava, koja Zagorka toliko ističe, govore o dužnostima turopoljskih plemića u 13. st., a ne i za kasnije¹³⁷ makar treba uzeti u obzir da su te stare povelje kasnije bile potvrđivane od Sigismunda i Vladislava II.¹³⁸

4.3. Mohačka bitka

¹³² JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 9.: Veliki sud*, Zagreb., 190.

¹³³ KLAJĆ 1987: 186, 193.; 33.; MILJAN, Suzana (2011) Nijemci u Turopolju u kasnom srednjem vijeku. *DG Jahrbuch XVIII*, Zagreb: 29-50., 44.

¹³⁴ KLAJĆ 1987: 188.

¹³⁵ Od 1514. do 1524. godine turopoljski plemići vode parnicu protiv njemačkoga kneza Jurja Brandenburškog. Istragu su provodili i zagrebački kaptol i banski sud. Turpoljci se žale na razna nasilništva: otimanje imovine, povlastica, stoke, silovanja žena, čak i ubojstva plemića. Među Jurjevim podanicima posebno su se u tim nasilništvima isticali njegovi medvedgradski kastelani Sigismund Pencinger, Sigismund Frodnohar Bednjanski te Ivan Kosacki. Prije nego je potpisana kraljevska presuda kojom je Juraj lišen prava na turopoljska podavanja, potpisao je kupoprodajni ugovor s kraljicom Marijom, kojim joj predaje gradove Lukavec s Varaždinom, Medvadgrad i Rakovec. Vidi više: LASZOWSKI, Emilij. (1995) *Plemenita općina Turopolje. I. sv.*, Hrašće., 58-69.

¹³⁶ KLAJĆ 1987: 192.

¹³⁷ ISTO, 189.

¹³⁸ LASZOWSKI 1995: 59.

Posljednji primjer gdje Zagorka povijest u romanu prikazuje kroz prizmu pravednosti jest sam kraj romana koji opisuje Mohačku bitku. Na mjestu njena poprišta našla se naravno i Gordana koja promatrajući kralja Ludovika kako se utapa u potoku to smatra pravednom kaznom: - *Ubojica Petra Berislavića. Ubojica hiljadu i hiljadu naših hrvatskih plemića što su ostavili na bojnom polju svoje živote. On ih je dao poubijati jer nije htio poslati u pomoć ni novaca ni ljudi. Trebao je novac za zabavu, to čudo ljudske spodobe, trebao je za pijanke. Neka poubijaju Turci sve Hrvate, govorio je, neka ih samo poubijaju da ih bude manje, da se nastani u našoj zemlji on sa svojim Ugrima! Ne čujete li glas pravde?*¹³⁹ Pravedno jest nadalje i to što su Mađari izgubili bitku jer su svojim svađanjem, bahatošću i pohlepom to zaslužili. Pogotovo stoga što nisu htjeli dočekati one koji znaju voditi bitke – Hrvate i Krstu Frankopana.

Kada bi se ipak ishod bitke analizirao u širem povijesnom kontekstu, Mađari ne bi bili jedini krivci za gubitak bitke, ali ipak najveći. Najveći zbog toga što su njihova arogancija¹⁴⁰ i nesloga doista dovele do nepravovremena i potupuno krivoga reagiranja na dolazak ogromne Sulejmanove vojske.¹⁴¹ Zagorkina teza da je bitka izgubljena zbog nesudjelovanja Krste Frankopana (*...Čekajte dok dođu Hrvati koji znaju što je boj s Turčinom, čekajte Krstu Frankopana. Inače ste propali!*¹⁴²) u praksi ne djeluje toliko realno zbog toga što Krsto na bojno polje ne bi mogao dovesti sa sobom veliki broj vojnika,¹⁴³ a mala je i vjerojatnost da bi uspio nagovoriti Mađare da promjene taktiku i izbjegnu bitku na otvorenu polju. Nadalje, upravo zbog nametanja ideje da je bitka izgubljena jer Hrvati nisu sudjelovali, Zagorka nije spomenula da uz Krstu u bitki nije sudjelovao ni Ivan Zapolja koji je zbog svojega bogatstva vjerojatno imao najviše mogućnosti pridonijeti drugačijem ishodu bitke.¹⁴⁴ Također, sudjelovalo je ipak mnogo plemića koji su imali iskustva na bojnome polju poput Pavla Tomorija, Juraja Zapolje, Pavla Bakića i Rade Božića.¹⁴⁵

¹³⁹ JURIC ZAGORKA 2013/12: 596.

¹⁴⁰ ENGEL 2001: 366.

¹⁴¹ Kancelar Stjepan Brodarić u svome zapisu o Mohačkoj bitci pruža uvid u stanje prije bitke i kako je protjecala priprema za nju. Tako navodi da je dolazilo do neizvršavanja kraljevih zapovijedi, koje su nekada bile nejasne jer se znalo događati da bi vojskovođama dolazili glasnici s posve različitim odredbama. Zatim, opisuje kako velikaši nisu bili posve suglasni oko vojne taktike, kako su se čete sporo okupljale i plemstvo bilo nesvjesno opasnosti. Dapače umanjivali su snagu i sposobnost sultanove vojske te je pred samu bitku zavladała „fatalna gorljivost“ u pobjedu. Također, nedostajao je pravi vojni zapovjednik. Vidi više: BRODARIĆ 1990: 29-45. Prema Brodarićevu opisu bitke, na sam poraz može se gledati i kao na pogubno ustrajanje u viteškim idealima, zbog čega dolazi do neraelnog postavljanja prema situaciji. Vidi: HUIZINGA, Johan. (1991.) *Jesen srednjeg vijeka*, Zagreb., 93.

¹⁴² JURIC ZAGORKA 2013/12: 592.

¹⁴³ Krsto Frankopan nije imao novaca za svoju četu od 350 konjanika te je zakasnio jer je prvo morao ići u Zagreb posuditi novac, vidi: KLAJČ 1980/4: 427.

¹⁴⁴ KLAJČ 1980/4: 423.

¹⁴⁵ ISTO, 424.

Osim unutarnjega krivca, postojao je i vanjski. Europske sile bile su itekako svjesne osmanske opasnosti, ali ovom prilikom ne reagiraju. Razlog jest sigurno bio loša reputacija koju je imao mađarski dvor, ali i njihovi međusobno suprotstavljeni interesi.¹⁴⁶ Jedino je papa Klement VII. pokušavao raditi na jačanju Ludovikove pozicije na mađarskom dvoru, preko svoga nuncija Burgia te legata Campeggia koji su od pape dobili zadaću Ludovika okružiti sposobnim savjetnicima.¹⁴⁷ Nuncij Burgio tako je pripomogao pečujskom prepoštu Stjepanu Brodariću dobiti mjesto kancelara 1526. godine, nekoliko mjeseci prije Mohačke bitke.¹⁴⁸ Stjepan Brodarić mjesto je pronašao i u Zagorkinome romanu kao jedan od sporednih likova i kao jedini Hrvat koji je pokušao spriječiti Mohačku katastrofu: - *Kralju, veličasntvo, zovu me huljom i kukavicom jer preporučam opreznost i savjetujem neka čekaju Hrvate*¹⁴⁹ Na kraju treba reći kako za Zagorku ishod bitke postaje dostojnim i pravednim krajem Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva.

¹⁴⁶ ENGEL 2001: 368; KLAJČ 1980/4: 365.

¹⁴⁷ ENGEL 2001: 368; KLAJČ 1980/4: 364.

¹⁴⁸ KLAJČ 1980/4: 399.

¹⁴⁹ JURJČ ZAGORKA 2013/12: 592.

5. ZAKLJUČAK

Nudi li Zagorkin roman samo *tlapnju*? Iz ove se analize vidi kako je Zagorkin odnos prema povijesnom diskursu zapravo dvostruke prirode. U pojedinim je dijelovima romana pod utjecajem svojega svjetonazora i vrijednosti vlastitoga vremena dala u potpunosti iskrivljenu sliku prošlosti. To je prije svega vidljivo u pretvaranju Ivana Česmičkog u svojevrsnog nacionalnog apologetu, u jednostranom prikazivanju povijesnih događaja poput pobune protiv Matijaša, pljačkanja u Turopolju i Mohačke bitke, u inzistiranju na hrvatskome podrijetlu Ivaniša Korvina, u pravljanju distinkcije između Hrvata i *stranaca* te u pretvaranju Jagelovića u vladarske karikature. Međutim, uz ovakvo romantizirano prikazivanje povijesti, stoji i sjajni prikaz tmurne atmosfere protuosmanskih ratova, stoji sjajni prikaz sveukupnog kraljevskoga imidža Matijaša Korvina, kao i općenito funkcioniranje dvora – od službenika do dvorskih događanja i intriga. Naposljetku, Zagorkin roman nije kao Klaićeva sinteza prikaz muške povijesti, ona ne zanemaruje niti žensku perspektivu iako možda s malo više fiktivne imaginacije.

6. ZAHVALE

Zahvaljujem se prije svega svojoj dragoj mentorici doc. dr. sc. Ivani Jukić koja je uvijek znala kamo preusmjeriti moje ideje i zamisli. Zahvaljujem se i dr. sc. Marku Jerkoviću na čitanju rada i sugestijama. Na kraju zahvaljujem se svojim roditeljima i prijateljima, posebno Dori Tot i Pauli Markoč jer su mi bili velika podrška.

7. LITERATURA:

1. BIRNBAUM, Marianna D. (1981) *Janus Pannonius – poet and politician*, Zagreb.
2. BRODARIĆ, Stjepan, *Mohačka bitka 1526. [preveo i bilješkama popratio Stjepan Sršan]*, Vinkovci: Privlačica 1990.
3. BUNTAK, Franjo. (1996) *Povijest Zagreba*, Zagreb.
4. BURCKARDT, Jakob. (1953) *Kultura renesanse u Italiji*, Zagreb.
5. COHA, Suzana (2007) Od fenomena do modela: u povodu Lasićeve Zagorke. *Nova Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* I, Zagreb: 75-98.
6. DONAT, Branimir (2007) Povijest ne pišu ideje nego ljudi – Marija Jurić Zagorka i Gordana. U: JURIĆ ZAGORKA, Marija (2007) *Gordana. Sv. 12.: Veliki sud*, Zagreb: 699-708.
7. ENGEL, Pál. (2001) *A History Of Medieval Hungary, 895-1526*, New York.
8. FEDELES, Tamás (2012) Opsada Iloka 1494. *Scrinia Slavonica* XII, Slavonski Brod: 7-20.
9. GRGIĆ, Kristina (2009) Marija Jurić Zagorka i kanon modernizma. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 17-36.
10. GRGIN, Borislav. (2002) *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb.
11. HANAK, Peter (ur.) (1995) *Povijest Mađarske*, Zagreb.
12. HORVAT, Rudolf (1896) *Ivaniš Korvin ban hrvatski*, Zagreb.
13. JELČIĆ, Dubravko. (2004) *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb.
14. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 1.: Proročanstvo na kamenitim vratima*. Zagreb.
15. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 2., Proročanstvo na kamenitim vratima*, Zagreb.
16. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 4.: Pakao prijestolja*, Zagreb.
17. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 6.: Pakao prijestolja*, Zagreb.
18. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 7.: Veliki sud*, Zagreb.
19. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 9.: Veliki sud*, Zagreb.
20. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 10.: Veliki sud*, Zagreb.
21. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 11.: Veliki sud*, Zagreb.
22. JURIĆ ZAGORKA, Marija. (2013) *Gordana. Knj. 12.: Veliki sud*, Zagreb.

23. KLAJIĆ, Nada. (1987) *Medvedgrad i njegovi gospodari*, Zagreb.
24. KLAJIĆ, Vjekoslav. (1980) *Povijest Hrvata, knj. 4*, Zagreb.
25. KLAUŽER, Vedran. (2015) *Ustrojstvo i djelovanje Senjske kapetanije od njezina osnutka do organizacije vojne Vojne krajine po vrhovnom zapovjedniku Ivanu Lenkoviću (1469.-1563.): doktorski rad*, Zagreb.
26. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. (1885) *Beatrica Frankopan i njezin rod*, Zagreb.
27. LASIĆ, Stanko. (1986) *Književni počeci Marije Jurić Zagorke: (1873-1910): uvod u monografiju*, Zagreb.
28. LASZOWSKI, Emilij. (1995) *Plemenita općina Turopolje. I. sv.*, Hrašće.
29. MANN, Jolán (2009) Žensko čitanje hrvatskog i mađarskog kulturnog pamćenja, Rodovi i nacije u *Gordani Marije Jurić Zagorke*. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 75-97.
30. MILJAN, Suzana (2011) Nijemci u Turopolju u kasnom srednjem vijeku. *DG Jahrbuch XVIII*, Zagreb: 29-50.
31. NEMEC, Krešimir. (1994) *Povijest hrvatskog romana: Od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb.
32. OKLOPČIĆ, Biljana JAKŠIĆ, Mirna (2009) Slavonska razglednica by Marija Jurić Zagorka: Zrcaljenje stvarnog u fikcionalnom u romanu *Vitez slavonske ravni* u: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 119-138.
33. PERIČIĆ, Eduard (1971) Ban Petar Berislavić. *Crkva u svijetu VI*, Split: 258-266.
34. RAUKAR, Tomislav. (1997) *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb.
35. SERTIĆ, Mira. (1973) *Povijesni roman na rubu književnosti*, Zagreb.
36. SZABO, Agneza (2004) Ban Ivaniš Korvin u hrvatskoj povijesti i kulturi: (u povodu 500. obljetnice smrti). *Gazophylacium III/IV*, Zagreb: 5-13.
37. Alojzija TVORIĆ (2009) Zagorka kao širiteljica liberalnih ideja u romanu *Republikanci*. U: GRDEŠIĆ, Maša (ur.) (2009) *Mala revolucionarka: Zagorka, feminizam i popularna kultura*, Zagreb: 97-118.
38. ZANINOVIĆ, Joško (1994) Kako je biskup, ban i vranski prior Petar Berislavić pribavio Hrvatskoj naslov *Predziđe kršćanstva*. *Croatica Christiana Periodica XVIII*, Zagreb: 109-134.
39. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=155> (pristupljeno: 17. 4. 2016)
40. http://hr.wikipedia.org/wiki/Marija_Juri%C4%87_Zagorka (pristupljeno: 17. 4. 2016.)

41. [http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria \(Dizionario Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beatrice-d-aragona-regina-d-ungheria_(Dizionario_Biografico)/) (pristupljeno: 17. 4. 2016)

Zagorka i povijesni diskurs u romanu *Gordana*

Sažetak

Roman *Gordana* sadržajno je najopsežniji povijesni roman hrvatske spisateljice Marije Jurić Zagorke, ali ujedno i najmanje analiziran u znanstvenim radovima. Roman opisuje razdoblje od 1488. do 1526. godine odnosno sam kraj vladavine Matijaša Korvina, zatim vladavinu Jagelovića te završava Mohačkom bitkom. Povijesna tematika romana zanimljiva je iz historiografske perspektive jer je ovo razdoblje prilično marginalizirano u suvremenoj historiografiji. Ovaj rad analizirat će kako su Zagorkine ideje domoljublja, feminizma i pravednosti utjecale na interpretaciju povijesti navedenoga razdoblja u njezinu romanu, a bavit će se i Zagorkinom karakterizacijom likova, njezinim stavom prema povijesnim ličnostima te odnosom povijesne stvarnosti i književne fikcije kao Zagorkina načina kritiziranja svakodnevice njezina vremena.

Ključne riječi: *Gordana*, Marija Jurić Zagorka, povijesni roman, kasni srednji vijek

Petra Vručina

Zagorka and historical discourse in her novel *Gordana*

Summary

Novel *Gordana* is the longest historical novel by Croatian writer Marija Juric Zagorka, but also, the least analyzed in scientific papers. The novel describes period between 1488 and 1526 - the end of the reign of Matthias Corvinus, then the rule of Jagiellonian and it ends with the Battle of Mohacs. The historical theme of the novel is interesting in historiographical perspective because it is quite marginalized in modern Croatian historiography. This paper also analyzes how Zagorka's ideas of patriotism, feminism and justice influenced the interpretation of past in her novel. It emphasises Zagorka's characterization of the characters, her attitude toward important historical persons and in a general the relationship of historical reality and literary fiction as Zagorka's critique of contemporary everyday life.

Key words: *Gordana*, Marija Juric Zagorka, historical novel, the late Middle Ages